

DEMİRKENT ÖDÜLLERİ
2023 TARİH ÖDÜLÜ

Bâbiâli'de Bir Ömür

MEHMED ESAD SAFVET PAŞA

HASAN ALİ ÇAKMAK

TARİH

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 7

KISALTMALAR 13

GİRİŞ 15

BÖLÜM 1

SADARETE UZANAN YOL (1634-1676) / 35

Kara Mustafa Paşa'nın İlk Yılları / 35

Köprülü Mehmed Paşa'nın Himayesinde Kara Mustafa Paşa / 46

Fâzıl Ahmed Paşa Döneminde Kara Mustafa Paşa (1661-1676) / 55

Lehistan Seferi'nde (1672-1676) Kara Mustafa Paşa / 86

Kara Mustafa Paşa ve Edirne Şenliği (1675) / 130

BÖLÜM 2

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA VE İLK SADARET YILLARI (1676-1681) / 135

Sadarete Getirilmesi / 135

İktidarın Dönüşümü: Diplomatik Karşılaşmalar ve Çatışmalar / 139

Sadrazam Kara Mustafa Paşa ve Osmanlı-Rus Mücadelesi (1676-1681) / 147

BÖLÜM 3

KARA MUSTAFA PAŞA VE VİYANA SEFERİ (1683) / 199

Savaşın Arifesinde Genel Durum / 199

Viyana Seferi'ne Doğru / 206

Rüya Başlarken: Osmanlı Ordusunun Sefer Yürüyüşü / 224

Rüyanın Peşinde: Viyana Kuşatması (1683) / 259

Rüya Biterken: Viyana'dan Dönüş / 329

BÖLÜM 4

BİR OSMANLI ELİTİNİN PORTRESİ / 373

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa / 373

Ailesi / 408

Dönemin Sosyal ve Kültürel Hayatındaki Rolü / 427

Devlet Yönetimindeki İcraatları / 437

BÖLÜM 5

BİR HAMİ OLARAK KARA MUSTAFA PAŞA / 447

Edebî Hamilik Geleneğinde Kara Mustafa Paşa / 447

Siyasî Hamiliği / 469

Ulemayla Münasebetleri / 478

SONUÇ / 485

KAYNAKÇA / 496

EKLER / 524

DİZİN / 544

ÖN SÖZ

Bu kitap “Mehmed Esad Safvet Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1815-1883)” başlıklı doktora tezimin tekrar gözden geçirilerek baskıya hazır hale getirilmiş edisyonudur. Biyografiye ilgim, bu alanda nitelikli eserlerin azlığından dolayı lisans yıllarımda mütevazı bir hatırat kitaplığı oluşturmaya çalışırken başladı. Bu yıllardan itibaren okuduğum her hatıratta temas edilen meselelerle ilgili literatürü tarar, bir yandan edindiğim bilgilerle birikimimi arttırmaya, öte yandan hatırat müelliflerine “meydan okumaya” çalışırdım. Zaman zaman olayların ve meselelerin olduğundan farklı gösterildiğini, hatırat sahiplerinin kendisini temize çıkarmaya çalıştığını veya yanlış bilgi verdiğini tespit edebilmenin hazzı içerisinde kitapların köşe-bucağına derkenarlar yazar; tarihçileri mağdur eden anı yazarlarını da her defasında şükranla anardım. Aldığım notlar çoğalıp bir cilde ulaşınca hatıratları bilhassa mehaz olarak kullananların dikkatine sunmak ihtiyacı hâsıl olurdu, ancak neşre cesaret edemezdim.

Hatırat sahipleriyle olan “münakaşalarımın” profesyonel bir ürüne dönüşmesi arzusu doktora dönemime kısmet oldu. Biyografi türünü bu birikimimi her veçhesiyle değerlendirebileceğim uygun bir alan olarak gördüm. Prof. Dr. Ali Akyıldız'ın da kol kanat germesiyle alanda çalışan kıymetli insanları küçücük bir noktada da olsa yeniden düşündürebilecek bir çalışma yapmak istedim. Yüksek lisans dönemimden beri mercek altına aldığım Tanzimat devri ile ilgili hatıratlar müstesna ve sayıca azdı. Bu nedenle tarih yazımında onların yarattığı sorun ve kabullerin rastlandığı benzer nitelikte eserleri gözden geçirirken yeise düştüğüm bir sırada, hocam dikkatimi Safvet Paşa'nın kendi yazdığı evraka çekti. Bu sayede bir hatıratın sunabileceği imkânlardan çok daha öte veriler sağlayabilecek ve tarihi geçmiş olan bir kişisel (aile) arşivin peşine düştüm. Ana eksenini Safvet Paşa'nın meydana getirdiği doktora tezimin kaynağını bu arşiv teşkil etti. Yerli ve yabancı mehazlar da kullanılarak ortaya bir bütün halinde Safvet Paşa'nın kamu görev ve sorumluluklarını esas alan bir metin çıktı. Bu metni kitap olarak yayınlarken görsel ve yazınsal bakımdan yeniden gözden geçirmeye ve cüzi ilavelerle zenginleştirmeye çalıştım.

Mehmed Esad Safvet Paşa, Sultan II. Mahmud döneminde bürokrasiye giren ve Sultan Abdülmecid ile Sultan Abdülaziz dönemlerinde önemli görevler üstlenen bir kişidir. II. Abdülhamid döneminde sadrazamlığa yükselir ve imparatorluğun 19. yüzyıl boyunca geçirdiği dönüşümün bizzat içinde bulunur. Bazen de karar alma mekanizmasının içinde yer alıp sürecin bir parçası olur. Hakkında yazılanların hiçbiri Safvet Paşa'nın hayatı ve faaliyetlerini yeniden anlamlandırma çabasına mani değildir. Bu saikten hareket eden bu çalışmanın da ortaya çıkacak yeni bilgi ve belgelerle yapılacak incelemelere ilham kaynağı olması temenni edilir. Beş bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Safvet Paşa'nın hayatı, ailesi ve kariyerinin ilk dönemi; ikinci bölümde Bâbîâli bünyesinde üstlendiği üst düzey kamu görevleri ile Âli ve Fuad Paşaların etkin olduğu bir devirde Tanzimat ricali arasındaki konumu; üçüncü bölümde Safvet Paşa'nın Âli ve Fuad Paşaların ölümünden sonra devlet idaresinde onların yerini aldığı yeni süreç; dördüncü bölümde meslek hayatının zirvesi olan sadrazamlığı ve beşinci bölümde de son görevleri, vefatı ve mirası incelenmiştir.

Çalışmanın son halini almasında birçok kişinin katkısı vardır. Bu anlamda öncelikle danışmanım Prof. Dr. Ali Akyıldız'a teşekkür ederim. Müsveddelerimi okuyarak kıymetli eleştirileriyle beni yönlendirmiştir. Ayrıca değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Emel Kefeli, Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu, Doç. Dr. Özlem Çaykent ve Doç. Dr. Ö. Faruk Bölükbaşı'nın süreç içerisinde görüşlerinden yararlandığımda müşfikane muamelelerine mazhar oldum; kendilerine şükran borçluyum.

Araştırma ve yazım sürecinde Fransızca kaynaklarda aklımın ermediği noktaları izah eden Bahçeşehir Üniversitesi Öğr. Gör. İlkin Başar Özal'ın yanı sıra bazı bilgi ve belgelere ulaşmamda da katkıları olanlar bulunmaktadır. Abdurrahman Akdağ, Ahmet Tekin, Alan Mellaart, Ayhan Yüksel, Aydın Çakmak, Cengiz Yolcu, Elvan Torun, E. Nedret İşli, Hakan Engin, İlhami Yurdakul, Kenan Yıldız, Kübra Fettahoğlu, Mehmet Korkmaz, Mustafa Yeni, Nursel Manav, Süleyman Ergüven, Şefaattin Deniz, Talip Mert, Yakup Öztürk ve Zeynep Simavi'ye bu bağlamda teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın verilerinin toplanması ve yayınlanması süresince çeşitli kurumların katkıları da olmuştur. Benim için bir okul hüviyetinde olan Osmanlı Arşivi'ndeki araştırmalarım sırasında Sevgili Reyhan Arslan, Şengül Karaloğlu ve Pınar Çevik-Eralp Yaşar Azap (çifti) yalnızlık hissettirmeyerek ihtiyacım olduğu en zor zamanlarda dahi hızır gibi yetiştiler. Onlar şahsında tüm arşiv çalışanlarına müteşekkirim. İSAM Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Beyazıt

Devlet Kütüphanesi, Aptullah Kuran Kütüphanesi ve 29 Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi de zengin kataloglarını kullanmama müsaade ettiler. Haklarını ödemek mümkün değil... Bir teşekkür de Timaş Yayınları namına editör Zeynep Berkeş'a basım konusunda büyük kolaylıklar gösterdikleri ve çalışmanın yayınlanmasına olanak sağladıkları için. Son olarak, bu araştırmanın tez olarak ele alındığı sırada TÜBİTAK'ın 2211 E-Doğrudan Bursiyerlik Programı ile desteklendiğini ilave ederek hatm-ı kalam edelim.

Hasan Ali ÇAKMAK
Beş Minare Mahallesi, 2023

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
AUAD	: <i>Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi</i>
Bkz./bkz.	: Bakınız
CA	: <i>Ceride-i Askeriye</i>
CH	: <i>Ceride-i Havadis</i>
Çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
Der.	: Derleyen
DBİS	: <i>Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i>
DİA	: <i>Diyanet İslam Ansiklopedisi</i>
haz.	: Hazırlayan
HV	: <i>Hakayıkü'l-Vekâyi</i>
JDB	: <i>Journal des Débats</i>
JDC	: <i>Journal des Constantinople</i>
LH	: <i>The Levant Herald</i>
MM	: <i>Mecmua-i Maarif</i>
Nr.	: Numara
OBAAM	: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi
RCH	: <i>Ruzname-i Ceride-i Havadis</i>
s.	: Sayfa
TA	: <i>Tercüman-ı Ahvâl</i>
TE	: <i>Tasvir-i Efkâr</i>
TV	: <i>Takvim-i Vekâyi</i>
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vr	: Varak
YYOA	: <i>Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi</i>

GİRİŞ

“EVRAK-I METRUKEDEN LİTERATÜRE SAFVET PAŞA”

Osmanlı sadrazamlarından Safvet Paşa geçmişten günümüze popüler tarihin yanı sıra akademik ilgiye de mazhar olmuş devlet adamlarından biridir. Yaşamı, Tanzimat döneminin çalkantılı tarihsel seyri içerisinde hep merak edilen Safvet Paşa'nın ölümünden sonra geride bıraktığı evraktan yararlanarak ilmi metotlarla bir etüt ortaya koyma düşüncesi ilk defa 1920 yılında Mehmed Galip ve Ali Rıza beyler tarafından gündeme getirilmişti. Son dönem biyografi geleneğinin önde gelen isimleri arasında yer alan bu iki biyograf, *Peyâm-ı Sabâh* gazetesinde yazdıkları bir tefrikada aileye intikal eden arşivde 1878 tarihli Berlin Kongresi ile ilgili iki ciltten oluşan bazı yazışmaların bulunduğunu belirterek suretlerinin Tarih-i Osmanî Encümeni tarafından alınmasını istemişti.¹

Mehmed Galip ve Ali Rıza beylerin yaptıkları çağrı yaklaşık altı yıl sonra cevap buldu. Meslektaşlarından Ali Fuad (Türkgeldi), *Servet-i Fünun* dergisine “Safvet Paşa” başlığını taşıyan ve altı sayı devam eden makaleler serisi yazarak doğumundan ölümüne kadar Paşa'nın hayatını ve faaliyetini bir bütün halinde ve ciddi manada ilk kez inceledi. Bu makalelerde aileden temin edildiği sanılan görsel ve yazınsal malzeme de kullanılmış ve Safvet Paşa'yı tanıyanların verdiği bilgilerle anlatım süslenmişti.²

Türkgeldi'nin makalelerinden sonra ikinci ve muhtasar bir biyografiyi Mehmed Zeki Pakalın kaleme alarak 1940 yılında *Yeni Mecmua*'da neşretmişti.³ Bu metnin literatüre pek bir katkı sağladığı söylenemez. Herhalde müellifin kendisi de bunun farkına varmış olmalı ki, Safvet Paşa'nın ahfadından

1 Mehmed Galip ve Ali Rıza, “(On Üçüncü) Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricâli”, *Peyâm-ı Sabâh* 685 (19 Safer 1339): 3.

2 Ali Fuad (Türkgeldi), “Safvet Paşa”, *Servet-i Fünun* nr. 1548, s. 345-347; nr. 1549, s. 361-363; nr. 1550, 379-381; nr. 1551, s. 395-398; nr. 1552, s. 410-411; nr. 1553, s. 11-14.

3 Mehmed Zeki Pakalın, “Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Sadrazamlar: 22 Saffet Paşa”, *Yeni Mecmua* 76 (1940): 14-17.

Kadri Cenani Bey ile ilişki kurarak temin ettiği evrak ile 1943 yılında yeni ve daha kapsamlı bir eser yazmıştı.⁴ Safvet Paşa'nın kişisel (aile) arşivini merak edenler için bu çalışma benzersiz bir malzeme örneği sunar. Bilhassa içerisinde kullanılan ve tespitlerimize göre “*Sadr-ı Esbak Mehmed Esad Safvet Paşa'nın Hidemat-ı Saltanat-ı Seniyye'de Sebkedem Memuriyetleriyle Tercüme-i Hali*” başlığını taşıyan bir metin bu kapsamda zikredilebilir. Pakalın'ın *Hal Tercümesi* adıyla bahsettiği ve ailede üretildiği anlaşılan bu metin, önyargılı ve mesnetsiz iddialar taşıdığından Paşa'nın hayatı ve faaliyetlerinin anlaşılmasını uzun zaman zorlaştırmıştır.⁵ Eserde bunun dışında Safvet Paşa'nın çocukları ve dönemin ricaliyle yaptığı mektuplaşmalarla görevleri sırasında bir nüshasını aldığı veya kendisine gelen resmî yazılar ve bazı hesap pusulaları da bulunmaktadır. Pakalın, elde ettiği verileri doğrudan yayınlamayı tercih ettiğinden ve değerlendirmeye pek yer vermediği için vesikaların -içinde çok sayıda hata da barındıran- transliterasyonunu yapmaktan öteye geçmemiştir.⁶ Bu tutumunu 1944 yılında eserini *Son Sadrazamlar ve Başvekiller* adıyla çıkardığı grup biyografisinin dördüncü cildine aynen dercetmesiyle de devam ettirmiştir.⁷

Bu arada Safvet Paşa'ya yönelik olarak akademik alakanın da oluştuğu 1941 yılında Veçhiye Söğüt isimli bir talebenin “Me[h]met Esat Saffet Paşa'nın Hususi Hayatı ve Siyasi Rolü” başlıklı bir bitirme tezi hazırlamasından anlaşılmaktadır. M. Raif Ogan, Cavid Baysun ve Mükrimin Halil Yinanç gibi yetkin isimlerin bulunduğu bir jüriye takdim edilen bu çalışmanın kaynakları arasında Safvet Paşa'nın evrakı yoktur. Ancak sınırlı sayıda arşiv malzemesi, Fransızca kaynaklar ve Safvet Paşa'nın torunu Seniye Hanım ile yapıldığı iddia edilen görüşmeden elde edilen bazı cüzi çıktılar yer almaktadır.⁸ Dönemin basınına da bir ölçüde kullanmasına rağmen 30 sayfalık bir inceleme olması

4 Mehmed Zeki Pakalın, *Safvet Paşa*, İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1943, s. 21.

5 Pakalın günümüzde Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunduğunu tespit ettiğimiz bu metni Safvet Paşa'nın oğlu Refet Bey'in yazdığını söylüyorsa da Refet Bey'in el yazısının bu metinle bir ilgisi yoktur (*Sadr-ı Esbak Mehmed Esad Safvet Paşa'nın Hidemat-ı Saltanat-ı Seniyye'de Sebkedem Memuriyetleriyle Tercüme-i Hali*, İstanbul: Nadir Eserler Kütüphanesi, Demirbaş nr. NEKTY10789, 1888-1892; Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 4). Hal tercümesi, çalışma içerisinde kullanılırken *Tercüme-i Hal* şeklinde nitelendirilecektir.

6 Pakalın'ın bu eseri yakın zamanda Divan Kitap'tan tekrar yayınlanmıştır. Fakat 1943 basımındaki bazı kısımlar çıkarıldığından orijinaline müracaat edilmesi daha munasiptir (Mehmed Zeki Pakalın, *Safvet Paşa*, İstanbul: Divan Kitap, 2018).

7 Mehmed Zeki Pakalın, *Son Sadrazamlar ve Başvekiller*, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1944, IV.

8 Veçhiye Söğüt, “Me(h)met Esat Saffet Paşanın Hususi Hayatı ve Siyasi Rolü” (Tarih Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1941).

hasebiyle yüzeyseldir. Paşa'nın hususî hayatının konu edinildiği kısımlarda bu husus bilhassa görülür.

İbnülemin Mahmud Kemal'in 1945 tarihli *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar* adlı eserinin altıncı cüzündeki *Safvet Paşa* biyografisi ise kaynak eleştirisi bakımından günümüze kadar gelen süreçte tarihçiliğe en fazla katkı sağlayan yapıttır. Pakalın ile rekabet halinde bulunan biyograf, 1943'te rakibinin yazdığı eserdeki maddi hataları gördüğünden dolayı böyle bir etüde girişmişti. Bu amaçla Safvet Paşa'nın torunu Fuad ve Kadri Cenani beyler ile irtibata geçmiş ve aile arşivindeki bol miktarda malzemeyi kullanmıştı.⁹ Yabancı kaynaklara pek başvurmayan İbnülemin'i diğer müelliflerden ayıran bir başka özellik de Safvet Paşa'nın ölümünden sonra II. Abdülhamid'in emriyle ailesinden alınarak saraya getirilen evrak-ı metrukesinin Başvekâlet Arşivi'ndeki kalan kısmını da görüp ortaya çıkarmış olmasıdır. Bu verileri babası Mehmed Emin Paşadan intikal eden bilgiler ve engin müktesabatı ile birleştirerek Pakalın'ı kopyacılık (intihal) ve tasnifçilikle suçlayacak bir abide ortaya koymuştu. Fakat günümüzde bu çabanın görmezden gelindiği literatürde İbnülemin'in doğrusunu verdiği bilgilerden ziyade Pakalın'ın hatalı aktarımlarının kullanılmasından anlaşılmaktadır.¹⁰ Kanaatimize göre bunda evrak-ı metrukenin tarihçiliği yanlış yönlendirmesinin de payı vardır.

Safvet Paşa ile ilgili son yapılan çalışmalar ise yaklaşık elli yıllık bir zaman diliminin geçmesinden sonra mümkün olmuştur. 1999 yılında Pelin İskender tarafından kaleme alınan ve "Mehmed Esad Safvet Paşa (1814-1883/H. 1230-1301)" başlıklı yayınlanmamış bir doktora çalışması bunun bir örneğidir. İlk olması hasebiyle bazı eksiklikler barındıran bu doktora tezi, günümüzdeki gibi hızlı internet imkânlarının olmadığı, arşiv malzemesine erişimin son derece güç olduğu ve fotokopi kolaylığının bulunmadığı bir dönemde İstanbul dışında bir vilayette yapılmıştır. Bundan dolayı Safvet Paşa'nın evrakının takibini yaparak ayrıntılı bir bütün halinde idarî vazifelerini ele almaya pek yönelmemiş, en son görevi olan Devâir Müfettişliği'ne ağırlık vererek raporlarını değerlendirmiştir. Çoğunlukla Türkçe kaynaklara dayanan çalışmada izlenen bu yöntem, Paşa'nın Devâir Müfettişliği'ne 31 sayfa ve bundan daha mühim

9 Bu çalışmada söz konusu eserin tıpkıbasımı olan ve Dergâh Yayınları'ndan çıkan 1982 tarihli üçüncü baskısından yararlanılmıştır (İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, İstanbul: Dergâh, 1982, II, 811).

10 Nurettin Gemici, "İbnülemin Mahmud Kemal İnal ve Devrindeki Tarihçilerle Tarihi Hakikatler ve Olaylar Karşısında Doğru Tavrı Alma Konusunda Münakaşaları", *Türk Dünyası Araştırmaları* 177 (2008): 14.

olduğu aşikâr olan sadaretine 13 sayfa ayrılmasından da anlaşılmaktadır.¹¹ Dönemin yerli ve yabancı basınını da göz ardı eden tezin, bu gibi nedenlerden dolayı literatüre katkısı sınırlı kalmıştır.

Son yıllarda ayrıca Çetin Aykurt tarafından da “Bir Osmanlı Bürokrati: Mehmed Esad Safvet Paşa (1815-1883)” başlıklı bir makale yayınlanmışsa da kanaatimizce ilmi katkısı ansiklopedik olmaktan öteye geçmemiştir.¹² Safvet Paşa hakkında buna benzer ansiklopedik mahiyette çeşitli biyografiler başka tarihçilerce de yazılmıştır.¹³

Bu çalışma, Safvet Paşa'nın evrak-ı metrukesinin izini sürerek yerli ve yabancı kaynaklar ışığında hayatı ve faaliyetlerinin bir bütün halinde yazılmasını amaç edinir. Safvet Paşa, 1883'te vefat ettikten sonra ailesinde kalan evrakı ikiye bölünmüştür. İbnülemin'in de ortaya çıkardığı gibi bunların bir kısmı ailede kalmış, diğer bir bölümü de II. Abdülhamid'in talimatıyla el konularak devlet arşivlerine intikal etmiştir.

Ailede kalan evrakın boyutunu ve miktarını tespit etmek günümüzde neredeyse imkânsız bir hale gelmiştir. Zira bu evraka yeterince sahip çıkıl(a) madığı bir müddet sonra orijinallerinin başka yerlerde zuhur etmesinden anlaşılmaktadır. Örneğin Paşa'nın İbnülemin ve Pakalın tarafından da kullanılan çocuklarına yazdığı bazı mektuplar, bugün Taha Toros Arşivi'nde muhafaza edilmektedir.¹⁴ İki çocuğunun birbirleriyle yaptığı bazı mektuplaşmalar ise -muhtemelen bu arşivden koparak- Sahaf Emin Nedret İşli'nin tasarrufundadır. Görüşümüzü doğrulayan bir başka veri ise Safvet Paşa'nın ahfadından olan Kadri Cenani Bey'in torunu Sayın Alan Mellaart ile 25 Mart 2019'da yaptığımız bir görüşmedir.¹⁵ Sayın Mellaart, 1984'te dedesinin vefatı akabinde elde kalan bazı evrakı gösterme nezaketinde bulundu ve bunları yakın zamanda yayınladığı bir kitaba ilave ederek kamuoyu ile de paylaştı. Az sayıda ve birer

11 Pelin İskender, “Mehmed Esad Safvet Paşa (1814-1883/ H. 1230-1301)” (Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1999).

12 Çetin Aykurt, “Bir Osmanlı Bürokrati: Mehmed Esad Safvet Paşa (1815-1883)”, *AUAD* 28 (2021): 353-362.

13 İbrahim Alaaddin Gövsâ, “Safvet Paşa”, *Meşhur Adamlar*, IV, 1400; Mehmet Yılmaz, “Safvet Paşa”, *YYOA*, II, 485-486; Azmi Özcan, “Saffet Mehmed Esad Paşa”, *DİA*, XXXV, 467-469.

14 *Safvet Paşa Tarafından 1287-1295 Tarihleri Arasında Oğlu Fehim Bey'e Gönderilen Mektuplar*, (Marmara Üniversitesi: Taha Toros Arşivi, Dosya nr: 33). Mektuplar sadece Safvet Paşa tarafından Fehim Bey'e yazılmış gibi gösteriliyorsa da arşivcilerin yanlış özetlemesinden kaynaklanmıştır.

15 Alan Mellaart, “Safvet Paşa Üzerine Bir Söyleşi”, söyleşiyi yapan Hasan Ali Çakmak, 25 Mart 2019, İstanbul.

kopyasına başka kaynaklarda da rastlanabilen malzemenin içinde madalya, berat ve aile fotoğrafları gibi nadir materyaller dikkat çekmektedir.¹⁶

Safvet Paşa'nın evrakının bir kısmının da ailenin bir başka kolundan olan Simavî ailesinde olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir.¹⁷ Ancak aile mensuplarıyla tam olarak iletişim kurulamadığından bu malzemenin boyutuna ve akıbetine dair kesin bir bilgi edinilememiştir. Buna rağmen Sayın Mellaart'ın yardımlarıyla aileden Dr. Zeynep Simavi ile 4 Eylül 2020'de irtibat kurularak Safvet Paşa'nın çantasına ait bir resme ulaşılabildiği görülmüştür. Birgün bu mümtaz çevreden daha fazla bilgi ve belgenin ortaya çıkması ümit edilmektedir.

Safvet Paşa'nın evrakının günümüze en derli toplu şekilde intikal eden ve bu kitabın omurgasını oluşturan kısmı ise II. Abdülhamid'in saraya aldırıp yok olmaktan kurtardığı evraktır.¹⁸ Mabeyn Kâtibi Mehmed Tevfik Bey'in tetkik ve tasnif ettiği bu evrak, yakın zamana kadar çeşitli araştırmaların dipnotlarında "Safvet Paşa Evrakı" adı altında veriliyordu.¹⁹ Günümüzde Osmanlı Arşivi'nde bu şekilde değil, arşiv uzmanları tarafından bölünerek Yıldız Esas Evrakı fonunda kayıtlı 41, 42, 43 ve 44 numaralı dosyalara dağıtılmıştır. Bu hususu yayınlanan arşiv rehberlerinin birinde geçen bir bilgiyi değerlendirirken Safvet Paşa'nın tanıdığım el yazısını fon içerisinde arayarak karşılaştırmalar yaptığım sırada fark ettim.²⁰ Söz konusu dosyalardaki toplam evrak 841 gömlek civarındadır.²¹

16 James Mellaart *The Journey to Çatalhöyük*, haz. Alan Mellaart and contributors, İstanbul: Archaeology&Art Publications, 2020.

17 Midhat Cemal Kuntay, 1940'larda yayınladığı *Namık Kemal* biyografisinde Simavî ailesinden temin ettiği Safvet Paşa ile ilgili bazı belgeleri kullanmıştır (Midhat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, İstanbul: İş Bankası, 2009, I ve II/I, II/II).

18 Osmanlı devrinde memurların kendi ürettiği evrakın birer nüshasını kopya etme haklarına sahip olduğu bilinmektedir. Bu durum padişahların da malumu olduğundan çeşitli dönemlerde paşaların içerisinde hususî yazışmaları da bulunan evrakı müsadere edilmiştir. Kıymetli Arşiv Uzmanı ve Tarihçi Sinan Çululuk söz konusu uygulamanın 1807'ye kadar götürülebileceğini belgelendirmiştir. <http://sinanculuk.blogspot.com/2012/12/ozel-belgeler-arsivde-nasil-birikti.html> (erişim 10.05.2022).

19 Orhan F. Köprülü, "Münif Paşa'nın Hayatı ve Tahran Sefirlikleri Münasebetiyle İran Hakkında Bazı Vesikalar", *İran Şehinşahlığı'nın 2500. Kuruluş Yıldönümüne Armağan*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1971, s. 20; Ali Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, İstanbul: Bilge Kültür, 2012, s. 104.

20 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul: Devlet Arşivleri, 2000, s. 392-393.

21 Mehmet Tevfik Biren, "*Bir Devlet Adamının*" *Mehmet Tevfik Bey'in II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları*, haz. F. Rezan Hürmen, İstanbul: Arba, 1993, I, 20. Bu evrak tarafımızdan yayına hazırlanmaktadır.

Safvet Paşa'nın kendisinin ve ailesinin ürettiği evrakı esaslı bir kaynak eleştirisi ve derinlikli bir araştırma süzgecinden geçirilmediği takdirde geçmişten günümüze olduğu gibi günümüzden geleceğe de yakın dönem tarihçiliğini gerçek dışı iddiaların ekseninde yönlendirme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Paşa'nın hayatı ve faaliyetleri kaleme alınırken çalışmanın asıl kaygısını evrak-ı metrukeye dayanan bilgilerin yerli ve yabancı kaynaklar ile mukayese edilerek kullanılması meydana getirmiştir.

Ailesi ve İlköğrenimi

Safvet Paşa, Haziran 1815'te Fatih'e bağlı Haydar mahallesinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmed Esad olup köken itibarıyla Trabzon'un Sürmene ilçesinde yaşayan saygın bir aileye mensuptu.¹ Babası Mehmed Hulusi Ağa II. Mahmud döneminde yeniçeri ocağının lağvedilmesi üzerine vilayetlerde asayişli sağlamak amacıyla kurulan kaza voyvodalıklarında istihdam edilmişti.² Annesinin adını ve geçmişi pek bilemiyoruz. Hulusi Ağa ikinci eşiydi. İlk evliliğinden olan Arif Zeki ismindeki oğlunun eğitim görmek için İstanbul'a gelmesiyle aile Trabzon'dan taşındı.³ Safvet Paşa, çocukluğunu ve gençliğini doğum yeri olan Haydar mahallesi ve Tophane'de geçirdi.⁴ Tarihi tespit edilemeyen bir Sürmene yolculuğu sırasında Hulusi Ağa vefat etti.⁵ Veçhiye Söğüt'ün aktardığı bilgiye göre Safvet Paşa'nın Arif Efendi'den başka kardeşi yoktu.⁶

Safvet Paşa'nın babasının ne zaman öldüğü bilinemediğinden dolayı devlet hizmetine girdiği 1831 yılından önce aldığı ilk eğitimine ve kendisine destek olan kişilere dair bilgilerimiz açık değildir. Osman Nuri'ye göre Safvet Paşa'nın eğitiminde Hulusi Ağa'nın rolü büyüktü. Özel hocalar tutarak konağında çeşitli dersler aldırdı. Başlangıçta oğlunun "ehl-i kalem ve şair" olmasını

1 Fazlı Hacıyakupoğlu, *Şecere-i Âl-i Yakubî*, haz. Emine Saral Yakupoğlu, Trabzon: Sonhaber, 2015, s. 142. Yakupoğlu ailesinin şeceresinin verildiği bu eserde Safvet Paşa'nın bir fotoğrafına yer verilmiş, ancak eserin içeriğinde aile ile irtibatına dair bir bilgi verilmemiştir. Bununla beraber ailenin Sürmene'de ileri gelen bir konumda olduğu anlaşılmaktadır.

2 Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 3; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

3 İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

4 Tülay Çobancaoğlu, Koray Güler ve Gülce Güleycan Okyay, "İstanbul Tarihi Yarımada'da Ahşap Konut Mimarisinin Belgelenmesi: Geleneksel Haydar Mahallesi ve Koruma Sorunları", *METU Journal of the Faculty of Architecture* 1 (2018): 27. Haydar mahallesi 2008'de alınan bir kararla Cibali mahallesi adı altında birkaç mahalle ile birleştirilmiştir.

5 İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

6 Söğüt, "Hususi Hayatı", s. 1.

isteyen Hulusi Ağa, Koca Reşid Paşa'nın telkiniyle bu fikrinden vazgeçerek oğluna bir Fransızca hocası tutmuştu. Safvet Paşa, Latince ve coğrafya dersleri de veren hocasından bir müddet ders aldıktan sonra *Journal de Débats* gibi Fransızca gazeteleri okuyup haberlerini Türkçe ve Arapça'ya çevirecek kadar ilerleme kaydetti. Akabinde Hulusi Ağa'nın yardımlarıyla hem Fransızcasını ilerletmek hem de siyaset eğitimi almak üzere Paris'e gönderildi.⁷ Osman Nuri'nin bu iddialarına karşın Safvet Paşa'nın Fransızca'yı 1833'ten sonra Tercüme Odası'nda öğrendiği ve kendi beyanıyla 1858'e değin yaşamını ülkesinde geçirdiği bilinmektedir.⁸ Paris'te öğrenim gördüğüne dair somut bir delil olmadığı için söz konusu iddialara kuşkuyla yaklaşmak gerekir.

Safvet Paşa'nın eğitimiyle ilgili ikinci ve en tutarlı görüş ise Veçhiye Söğüt ve İbnülemin tarafından zikredilmiştir. Bu isimler babasını erken yaşta yitirdiği bilgisini ailesinden edinerek onun eğitiminde baskın rolü ağabeyi Arif Zeki Efendi'ye atfeder.⁹ Zira Arif Efendi tahsil gördükten sonra bürokrasinin çeşitli kademelerinde işe başlamış ve 1833 yılındaki Tophane Müşirliği sırasında Rıfat Paşa'nın mektupçuluğuna kadar yükselmişti.¹⁰ Bunun dışında II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan'ın kethüdalığını ve Bağdat defterdarlığı ile Defter Eminliği gibi vazifeleri üstlendiği kaydedilmektedir.¹¹ Dolayısıyla kardeşine sadece ilköğretim ile sınırlı kalmayacak ve bürokrasiye girişini de kolaylaştıracak bir destek sağlayabilmesindeki ayrıcalığı esasen buradan geliyordu. Bu desteği alan Safvet Paşa, önce ağabeyinin yardımıyla sıbyan mektebine gitti. Ailesinden intikal eden *Tercüme-i Hal*'de 17 yaşına kadar buraya devam ettiği ifade ediliyorsa da bu bilgiye mektebin öğrenci yaşı ortalaması dikkate alınarak ihtimal verilemez.¹² Safvet Paşa daha sonra Beyazıt Camii'nde medrese derslerini takip etmiş ve burada Arapça ve Farsça'yı öğrenmiştir.¹³ Dolayısıyla ister babasının ister ağabeyinin himayesinde olsun özenli bir eğitim gördüğü ortadadır.

7 Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani ve Saltanatı: Hayat-ı Hususiyeye ve Siyasiyesine*, İstanbul: Kitabhane-i İslam ve Askeri, 1327, I, 161-162.

8 *DH.SAİD.d.*, 2/416; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809-813.

9 Söğüt, "Hususi Hayatı", s. 1; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

10 HAT, 1588/4, 30 Haziran 1833; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, haz. Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, I, 321; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809. Arif Efendi, 1851'deki ölümünden sonra annesinin de toprağa verildiği Kasımpaşa Mevlevihanesi haziresine defnedilmiştir. İbnülemin, Sakızlı Esad Paşa ile evli okuryazar bir kızının olduğunu nakleder.

11 İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

12 *Tercüme-i Hal*, s. 1.

13 *DH.SAİD.d.*, 2/416; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809.

Hane halkına gelince; Mordtmann'ın da ifade ettiği gibi Safvet Paşa'nın kalabalık bir ailesi yoktu.¹⁴ *Tercüme-i Hal*'de üç oğlundan en büyüğü Mehmed Refet Bey'in Nilüfer; Ahmed Faiz¹⁵ ve Mahmud Fehim Beylerin de Hüsnidil Hanım'dan doğduğu yazılıdır.¹⁶ Öte yandan Veçhiye Söğüt eş adı vermeden Paşa'nın üç kez evlilik yaptığını zikrederken Fehim Bey'in isminin geçtiği bir arşiv belgesinde anne adının Fatma [Zehra] olduğu belirtilir.¹⁷ Eğer bu belgede yer alan isim, Hüsnidil veya Nilüfer hanımların kullandığı ikinci bir isim değilse o halde Safvet Paşa'nın üç hanımı olduğu şeklindeki Veçhiye Söğüt'ün beyanına itibar etmek lazım gelir. Bu bağlamda üçüncü kişi de Fatma Zehra Hanım olacaktır.

Safvet Paşa'nın eşleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmadığından kökenlerine dair bilgiler açık değildir. Nilüfer Hanım'ın 24 Şubat 1889'da ölecek Kasımpaşa'da bir yere defnedildiğini kaydeden *Tercüme-i Hal*, Hüsnidil Hanım ile cariyeye olduklarını ve Safvet Paşa'nın Faiz Bey'in doğumundan altı ay sonra Hüsnidil Hanım'ı nikâhladığını ifade eder.¹⁸ Pakalın tarihsiz bir tezkireye dayanarak Hüsnidil Hanım'ın Safvet Paşa'nın "kadın düşkünlüğü" nedeniyle satın aldığı bir cariyesi olduğunu söyler.¹⁹ Son dönem saray hayatı hakkında hatıralarında tutarlı bilgiler veren Afife Rezzamaza ise Hüsnidil Hanım'ın Sultan Abdülmecid'in ikballerinden Şayeste Hanım'ın kız kardeşi olduğunu belirtir.²⁰ Hür ve asilzâde olduğu bilinen Şayeste Hanım'ın bu isimde bir kardeşinin olup olmadığı tespit edilemedi.²¹ Şayet aynı babanın

14 Andreas David Mordtmann, *İstanbul ve Yeni Osmanlılar*, çev. Gertraude Habermann-Songu, İstanbul: Pera, 1999, s. 303.

15 İ.DH, 1074/84282, 21 Nisan 1887; Y.PRK.AZJ, 22/38; *Tercüme-i Hâl*, s. 8; Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 108-109. Faiz Bey (1849-1892) devlet kademelerinde çok çalışmamıştır. Nisan 1887'de Şura-yı Devlet muavini, Kasım 1890'da da Cemiyet-i Rüşumiye üyesi oldu.

16 *Tercüme-i Hal*, s. 8. Refet ve Mahmud Fehim Beylerin kısa biyografileri için bkz. Emin Nedret İşli ve Hasan Ali Çakmak, "Safvetpaşazâde Mehmed Refet ve Mahmud Fehim Beylerin Metrûkâtından Çıkan Bazı Kitaplar", *Müteferrika* 54 (2018): 219-220.

17 Söğüt, "Hususi Hayatı", s. 1; ŞD, 879/70, 29 Mart 1887.

18 *Tercüme-i Hâl*, s. 8.

19 Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 108. Müsveddesi Safvet Paşa'nın el yazısıyla yazılan tezkirede kadın düşkünlüğünü ima edecek bir bilgi yoktur. Fakat Mabeyn kâtibiyken Paşa'nın bir cariyeyi beğendiği ve zevce edinmek maksadıyla satın almayı istediği geçmektedir. Emeline ilk etapta ulaşamayan Paşa, bu tezkireyi cariyenin sahibine yazan şahsi aracı olarak kullanmıştı. Pakalın'ı cariyenin Hüsnidil Hanım olduğuna yönlendiren şey, Faiz Bey'in, babasının Mabeyn kâtipliği döneminde doğmuş olmasıdır. Belgenin uzun bir müddet saklanmış olması bir aşk ilişkisinden ötürü olsa gerektir.

20 Afife Rezzamaza, *Saraydan Sürgüne*, İstanbul: Timaş, 2013, s. 37.

21 Açıba'ya göre Şayeste Hanım padişahın huzurunda eğilmeyecek kadar asil bir Çerkes ailesine mensuptu (Leyla Açıba, *Bir Çerkes Prensesinin Harem Hatıraları*, haz. Edadil Açıba, İstanbul: Timaş, 2010, s. 381).

evladı oldukları doğrulanabilirse Hüsnidil Hanım'ın hürken cariyelik statüsüne geçirildiği ve ardından Safvet Paşa tarafından satın alındıktan sonra tekrar azad edildiği söylenebilir. Biraz tuhaf bir durum olmakla birlikte şerî hukukla ilişkisi tartışmalı olan bu gibi örneklerin varlığını Ali Akyıldız'ın son yaptığı araştırmalar da teyit etmektedir.²² Safvet Paşa'nın veraset ilamında 1892'den önce öldüğü anlaşılan Hüsnidil Hanım'ın baba adının Abdullah olduğu görülürken Şayeste Hanım'ın kaynaklarda Çerkes Beyi Tataş ile Sarey Hanım'ın kızı şeklinde nakledilmesi kanaatimizce bu hususla bağlantılı ele alınmalıdır.²³

Bürokrasiye İntisabı ve Tercüme Odası

Safvet Efendi 21 Temmuz 1831'de ağabeyi Arif Zeki Efendi'nin referansı ile kâtip olarak Divan-ı Hümayun'a bağlı Mühimme Odası'na girmiştir.²⁴ Gizlilik derecesi bulunan evrakın saklandığı bu oda, onun kariyeri açısından devlet hizmetine başlamanın en parlak mevkilerinden biriydi. Zira buraya alınan kişiler gelişigüzel seçilmez ve güzel yazı yazmak ve güvenilir olmak gibi bazı temel kıstaslar gözetilirdi.²⁵ Ayrıca bir süre gözlemlenen kâtiplere geleneğe uygun olarak hayatının sonuna değin asıl isminin yerine kullanacağı bir lakap verilirdi.²⁶ Safvet Efendi olgunlaştığını gösteren Safvet mahlasını bu şekilde elde etti. Ertesi yıl Mühimme Odası'na rağbetin artması ve iltimas nedeniyle çalışanların sayısı belirlenen kontenjanın aksi yönde arttı ve sadece mühimmenüvislerin adedi yetmişi aştı.²⁷ 1833'te gittikçe artan tercüme işleri kurumdaki bu kalabalıklaşmayı iyileştirecek ve yetenekli kişileri yeni bir mecrada değerlendirecek bir imkân sağladı. Sultan II. Mahmud'un "işe yarar adamlar yetiştirilmesi" düşüncesinin üzerine odadan becerikli üç mütercim seçilip yenilenen Tercüme Odası'nda istihdam edilmeleri kararlaştırıldı. Arapça

22 Son dönem Osmanlı sosyal hayatında hür kadınlara cariyelik hukuku uygulandığına dair tarih yazımına yeni bir yaklaşım getiren bir etüt için bkz. Ali Akyıldız, "Son Dönem Osmanlı Padişahlarının Nikâh Meselesi", *V. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi, 2017, s. 693-712.

23 İstanbul Üsküdar Sicilleri, nr. 739/132v; Harun Açıba, *Kadimefendiler*, İstanbul: Profil, 2007, s. 69.

24 *KK.d.*, nr. 7519, s. 7; *A.DVNS.BUY.İLM.d.*, nr. 2, s. 86; İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 810.

25 Tevfik Temelkuran, "Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemi", *Tarih Enstitüsü Dergisi* 6 (1975): 148.

26 Ali Fuad (Türk geldi), "Safvet Paşa", *Servet-i Fünun* 1548 (1926): 345; Ali Akyıldız, *Osmanlı Merkez Bürokrasisi*, İstanbul: Timaş, 2018, s. 62.

27 Mühimmenüvis, mühimme hükümlerini yazan kişilerdir (Temelkuran, "Mühimme Kalemi," s. 152).

ve Farsça bilen Safvet Efendi, Nedim ve Âli (Paşa) Efendiler ile birlikte 30 Haziran 1833'te 200 kuruş maaşla Tercüme Odası'na geçti.²⁸

Safvet Efendi Tercüme Odası'nda çalışan memurlara verilen en düşük maaşı alıyordu.²⁹ Bu durum odanın tahsisat açısından yeni oturmuş yapısından ziyade onun kıdem farkından kaynaklanmıştı. Zira Tercüme Odası'nda verilen maaşlar şahsa değil, işgal edilen memuriyete yönelikti.³⁰ Bu dönemde daha önce Mühendishane'den gelen mütercimlerin doldurduğu Tercüme Odası'ndaki personel, yerini büronun kendi elemanlarına bırakmaya başladı.³¹ Böylelikle Tercüme Odası'nda geleceğin devlet adamlarının yetişeceği bir dönem açılmış ve Safvet Efendi de aylığının azlığına rağmen yeni bir memur zümresinin (Batıcı ve Seküler) ortaya çıkışına önyak olan bu tarihsel sürece katılmış oldu. Bürodaki arkadaşlarıyla birlikte özel bir hocadan Fransızca da öğrendi.³²

Safvet Efendi Tercüme Odası'nda tercüman Halil Esrar Efendi'nin maiyetinde ona yardımcı olup rutin işler yapan bir mütercim olarak çalışmıştı.³³ Eski önemini kaybeden hâcegânlık rütbesini 1836'da aldıktan bir müddet sonra rütbe-i salise ve 2.000 kuruş maaşla tercümanlıktan sonra gelen mütercim-i evvelik vazifesine yükseldi.³⁴ Bu görevdeki bilinen faaliyetleri 6 Nisan 1836'da II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan ile evlenen Said Paşa'nın düğününe katılması ve ticaret sözleşmesi yapmak için başkente gelen Belçika ortaelçisi O'Sullivan de Grass'ı karşılamasıdır.³⁵

28 A.DVNS.BUY.İLM.d, nr. 2, 11 S 1249, s. 105. Buyuruldu tarihi esas alınmıştır. TV, nr. 63, 27 Haziran 1833, 8 S 1249, s. 2.

29 Sezai Balcı, *Bâbüli Tercüme Odası*, İstanbul: Libra, 2013, s. 163.

30 Akyıldız, *Merkez Bürokrasisi*, s. 92; Balcı, *Bâbüli Tercüme Odası*, s. 174.

31 *Le Moniteur Ottoman*, nr. 62, 2 Mart 1833, s. 1; Gül Akyılmaz, *Osmanlı Diploması Tarihi ve Teşkilatı*, Konya: Yayınevi Yok, 2000, s. 156-157.

32 *DH.SAİD.d*, 2/416; *Tercüme-i Hal*, s. 1. Cevdet Paşa bu tarihlerde odada bulunan Sarrafin adlı bir şahsın öğretmenlik yaptığını bildirmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'rûzât*, haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Çağrı, 1980, s. 1). Abdurrahman Adil Bey ise o tarihte odada çalışan ve kızını tanıdığı Yusuf Halis Efendi'yi işaret eder (Abdurrahman Adil, *Hadisat-ı Hukukiye*, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1923, cüz 13, s. 177). İbnülemin, George Sardou ismini verse de o tarihte büroda bu isimde bir hoca olmadığını Findley tespit etmiştir (Carter Findley, "The Foundation of the Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings of Bureaucratic Reform under Selim III and Mahmud II", *International Journal of Middle East Studies* 4 (1972): 404; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, İstanbul: Dergâh, 1982, I, 5).

33 İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 809-810.

34 Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 3; Akyıldız, *Merkez Bürokrasisi*, s. 43.

35 Mehmet Arslan, *Osmanlı Düğünleri ve Şenlikleri*, İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2011, 4-5, 130; Ahmed Lûtfî Efendi, *Tarih-i Lûtfî*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1302, V, 131-132; HAT, 830/37511; *Belgium in the Ottoman Capital, From the Early Steps to 'la Belle Epoque'*, haz. Marc Van den Reeck, İstanbul: Yumak Inc, 2000, s. 17-19. Lûtfî Efendi, Safvet

Safvet Efendi Ağustos 1838'de o esnada tercümanlıkta bulunan Âli Efendi'nin Londra'daki Osmanlı elçiliği müsteşarlığına atanması üzerine tercüman vekâletini de üstlendi.³⁶ Bu arada ikinci rütbeye terfi ederek teşrifat içerisinde önemli bir konum kazandı.³⁷ Düzenli bir şekilde mektuplaştığı Âli Efendi'nin günümüze ulaşan bazı mektuplarından Safvet Efendi'nin ona İstanbul ve bilhassa Tercüme Odası'nda yaşanan gelişmelere dair malumat verdiği ve mektuplarını ilgililere ulaştırdığı anlaşılmaktadır.³⁸

Takvimhane-i Âmire Nazırlığı

Safvet Efendi 16 Ekim 1839'da 7.500 kuruş aylıkla Recai Efendi'nin yerine Takvimhane-i Âmire Nazırlığı'na atandı.³⁹ *Takvim-i Vekayi*'deki açıklamaya göre bu değişikliğin nedeni kurum idarecilerinin Fransızca bilgisi yetersiz olduğundan *Le Moniteur Ottoman* gazetesinin çıkarılmasında yaşanan gecikmeydi.⁴⁰ Orhan Koloğlu ise değişikliğin ilmiye sınıfının etkinliğinden kaynaklanan ilerici-gerici şeklinde kurumiçi bir hizipleşmeden kaynaklandığını zikretmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ilerici kesim Safvet Efendi'yi başlarında görmek istediğinden nazırlığa atanmıştı.⁴¹ Tercüme Odası'nda Fransızca öğrenen ve yeni bir (Batıcı/Seküler) memur zümresinden bulunan birinin böyle bir iş için tercih edilmesi esasen bu yorumun ortaya çıkış noktası olmuştur. Fakat bahsedilen iç ayrışma olmasa dahi Safvet Efendi'nin göreve atanması nazırlığın tarihi açısından Oda ile Mühendishane arasındaki eski işbirliğine benzeyen yeni bir süreci geliştirmesi hasebiyle önemlidir. Zira *Takvim-i Vekayi*'nin Fransızca'ya tercüme işi aynı esnada Tercüme Odası'nda devam ettirilen bir faaliyetti.⁴²

Ahmed Lütfi Efendi, Safvet Efendi'nin tayinine “Vech-i takvimlere baka revnak u safvet geldi 1255” diyerek tarih düşmüş ve bu dönemde tebarüz eden iki gelişmeye dikkat çekmişti: gazetenin düzenli çıkması ve basılan

Efendi'nin elçinin selamlanması amacıyla Büyükdere'deki elçiliğe gönderildiğini naklederse de Belçika ortaelçisinin resmi yazışmalarını Fransa elçiliği civarından, Tarabya'dan yürüttüğünü biliyoruz.

36 A.d, nr. 365, 7 Ağustos 1838, s. 70; İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 6.

37 A.d, nr. 365, s. 63 ve 75.

38 Pakalın, *Safvet Paşa*, s. 12-15.

39 Buyuruldu tarihidir (*BEO.AYN.d*, nr. 766, s. 91; Balcı, *Bâbiâli Tercüme Odası*, s. 287-288).

40 *TV*, nr. 186, 19 Ş 1255, s. 3. *Le Moniteur Ottoman, Takvim-i Vekayi*'nin Fransızca muadilidir.

41 Orhan Koloğlu, *Takvimi Vekayi: Türk Basınında 150 Yıl*, Ankara: Gazeteciler Derneği, Tarih Yok, s. 30.

42 Balcı, *Bâbiâli Tercüme Odası*, s. 287-288.